

Artikkelissa vertaillaan pohjoismaisia perhevapaita ja tarkastellaan valtion ja kuntien välistä kustannusten jakoa sekä vanhempien valinnanmahdollisuuksia. Lopuksi arvioidaan myös empiirisesti, miten hypoteettinen, kuukauden mittainen isäkuukausi vaikuttaisi vanhempien tuloihin ja julkisiin kustannuksiin.

Anita Haataja työskentelee tutkijana Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa "Sukuoli, perherakenne ja sosiaalipolitiikka".

Lapset – vanhempien ja hyvinvointivaltion yhteinen projekti?

Anita Haataja
Erikoistutkija
Turun yliopisto

Suomessa vanhempainvapaaseen (vanhempainrahakautteen) sisältyy äitiysvapaa, jota ei voi siirtää isälle (äiti-kiintiö), isän ja äidin kesken jaettava jakso sekä osa, jonka vain isä voi pitää (isä-kiintiö). Lisäksi vanhempainvapaisiin

kuuluu isyysvapaa, joka pidetään äidin ollessa äitiys- tai vanhempainvapaalla. Se ei pidennä vapaan kokonaispituutta. Vuoden 2003 alusta isillä on oikeus pidentää isyysrahakautta kahdella lisäviikolla, jos he pitävät myös kaksi vii-

meistä viikkoa nykyisestä vanhempainvapaasta. Jos isä käyttää tämän lisäksi kiintiönsä, vanhempainvapaan kokonaispituus kasvaa kahdella viikolla.

Lapsi voi olla 9 ja ° kuukauden, 10 kuukauden tai noin 11 kuukauden ikäinen, ennen kuin kunnan vastuu lapsen päivähoitokustannuksista alkaa. Tähän ajankohtaan vaikuttaa, pitääkö isä oman kiintiönsä ja onko vapailta karttunut palkallista vuosilomaa. Vanhempainrahakausi on Suomessa Pohjoismaiden toiseksi lyhin. Vastaavasti kuntien vastuu hoidon järjestämisestä alkaa täällä muita aikaisemmin.

Kunnat tarjoavat ja kustantavat kolme lakisäateistä päivähoiton vaihtoehtoa: päivähoitopaikka päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, yksityinen päivähoito yksityisen hoidon tuen turvin ja kotihoidon tuki, jolloin lasta hoidetaan yleensä hoitovapaalla kotona. Lapselle on samantekevää, onko häntä hoitava vanhempainvapaalla vai hoitovapaalla. Lasta hoitavan kannalta kysymys ei ole samasta asiasta, koska vapaiden sosiaalietuudet ovat erilaiset. Hoitovapaan aikana työsuhde-edut eivät katu ja tulot pienenevät palkkaan ja vanhempainrahaan verrattuna. Tilastokeskuksen tulonjakotilastosta laskettu nettokorvausaste kotihoidon tuelle oli vuonna 2002 noin 22 prosenttia ja vanhempainrahalle noin 72 prosenttia naisten keskiansiosta.

Lasten hoito on jakautunut sukupuolen mukaan. Tämä ei voi olla vaikuttamatta naisten asemaan työelämässä.

Sellainen politiikka, jolla edistetään isien suurempaa osuutta lasten hoidossa, on tasa-arvonäkökulmasta tärkeimpien joukossa. Sama politiikka lisää myös isien sosiaalisia oikeuksia vanhempainvapaana ja lasten oikeuksia vanhempiinsa.

Viisi pohjoismaista perhevapaamallia

Miten paljon ja millä keinoin hyvinvointivaltion pitäisi tukea pienten lasten hoitoa? Missä määrin hyvinvointivaltion tulisi puuttua vanhempien työnjakkoon? Missä tulisi kulkea raja vanhempainvapaan ja lasten päivähoiton eli valtion ja kunnan vastuun välillä? Pohjoismaissa näitä kysymyksiä on 1970-luvulta lähtien ratkaistu tavoilla, jotka ovat sittemmin erotelleet pohjoismaisen 'naisystävällisen' hyvinvointivaltiomallin ehkä selvemmin muista hyvinvointivaltiomalleista (Esping-Andersen 1999; Borchorst & Siim 2002).

Pohjoismaiset hyvinvointivaltiot ovat ottaneet paljon vastuuta pienten lasten hoidosta. Julkiset päivähoitopalvelut ovat lähes kaikkien saatavilla. Äitiysvakuutusta alettiin varhain kehittää kohti vanhempainvakuutusta. Poliittika on tukenut kahden työssäkäyvän ja

kahden lasta hoitavan vanhemman perhemallia, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista.

Tultaessa 1990-luvulle useimmissa Pohjoismaissa oli käytössä isyysvapaat ja puolisoitten kesken jaettavat vanhempainvapaat. Vuosituhannen vaihtuessa Norjaan, Ruotsiin, Tanskaan ja Islantiin oli säädetty myös vanhempainvapaan kokonaispituutta lisäävät (vapaaehtoiset) isäkiintiöt. Vuonna 2002 Tanskassa luovuttiin 2 viikon isäkiintiöstä, mutta vapaan kokonaispituutta lisättiin 6 kuukaudella. Isäkiintiöllä jatkettu vanhempainvapaa on Ruotsissa ja Norjassa myös yksinhuoltajaäitien oikeus.

Pisin vanhempainvapaa on Ruotsissa. Viimeisen, vanhempien kesken jaettavan kolmen kuukauden ajalta maksetaan tosin vain vähimmäispäivärahaa. Muuten vanhempainvapailla maksettava korvaus on tavallisesti 80 prosenttia palkasta, kun se Suomessa on noin 60 prosenttia. Tanskassa päivärahaman ansiokatto on matala mutta Norjassa ja Ruotsissa korkea (Nososco 2002). Suomen 'äitikiintiö', jota ei voi siirtää isälle, on pisimpiä. Isyysvapaa, jolloin vanhemmat ovat yhtä aikaa kotona, on Suomessa kolme, muissa Pohjoismaissa kaksi viikkoa.

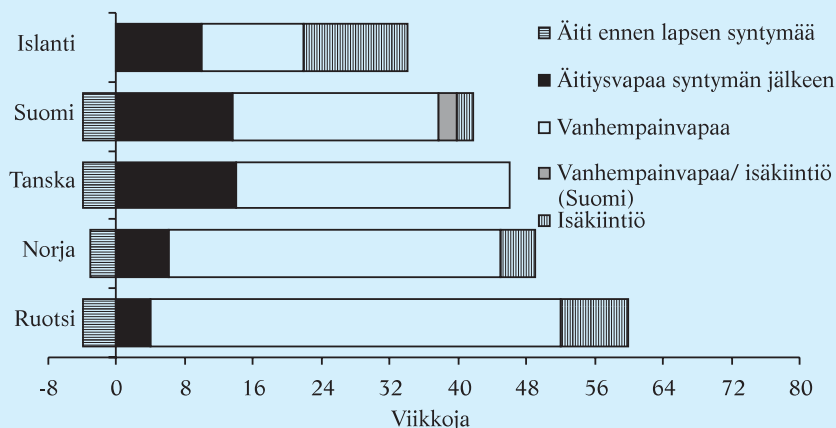
Isäkiintiöt ovat toistaiseksi modernein strategia isien oikeuksien ja lastenhoidon tasapuolisemman jaon puolesta. Sen sijaan hoitovapailla on taipumus vahvistaa enemmän naisten ja miesten perinteistä työnjakoa. Isän oikeus olla osallistumatta lasten hoitoon on kuitenkin laajasti hyväksytty kaikissa Pohjoismaissa. Suomi oli ensimmäinen maa, jossa vanhempainvapaan jälkeinen lapsen hoito kotona otettiin julkisen tuen piiriin. Tanskaan ja Norjaan kehitettiin hoitovapaat 1990-luvulla. Tanskassa tosin vapaaseen ovat oikeutettuja vain työlliset tai työttömät. Pohjoismaat ovat siis kulkeneet 1990-luvulla jossain määrin eri suuntiin työn ja lastenhoidon yhteensovittamista kos-

Lisäämällä isien osuutta lasten hoidossa voidaan parantaa naisten asemaa työelämässä.

Vanhempainvapaat Suomessa.

Aikaisemmin vanhempainvapaa = äitiysvapaa (n. 4 kk) + jaettava vanhempainvapaa (n. 6 kk). 1.1.2003 lähtien vanhempainvapaa = äitiysvapaa (n. 4 kk) + jaettava vanhempainvapaa (n. 6 kk - 2 viikkoa) + 2 viikkoa vanhempainvapaan isäkiintiötä + 2 viikkoa uutta isyysvapaata (= vanhempainvapaan isäkiintiö). Isäkiintiön pidentäminen on mahdollinen vain, jos isä pitää vähintään kaksi viimeistä viikkoa vanhempainvapaasta. Edellisten lisäksi niin ennen kuin nytkin äitiys- ja vanhempainvapaan aikana äidin ollessa vapaalla voi isä pitää neljässä eri jaksossa 3 viikkoa isyysvapaata. Vuoden 2003 alusta lähtien työsuhteessa olevat vanhemmat voivat jakaa vapaata myös osa-aikaisesti, mikäli he saavat neuvoteltua työnantajiansa kanssa sopivat jaksot. Äitiys- ja isyysrahat maksetaan vähimmäispäivärahana tai ansioon suhteutettuna työtulokorvauksena. Lapsiperheiden eduista kerrotaan tarkemmin Kelan ja sosiaali- ja terveysministeriön Internet-sivuilla.

Kuvio 1. Pohjoismaiset vanhempainvapaat vuoden 2003 alussa¹

¹ Äiti- ja isäkiintiön sekä jaettavan vanhempainvapaan lisäksi voivat isät pitää 2–3 viikon isyysvapaan äitiys- tai vanhempainvapaan aikana. Islannissa äiti- ja isäkiintiötä voi pitää yhtä aikaa. Norjassa voi valita 52 viikon ja 80 %:n korvauksen sijasta 42 viikon vanhempainvapaan 100 %:n korvauksella.
Lähteet: Nososco (2002) ja päivitetty tiedot eri maiden lainsäädännöstä. Ks. myös MISSOC -tietopankki (http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc2001/missoc_info_en.htm).

kevissa poliittisissa valinnoissa (Leira 2002).

Lastenhoidon kustannusten ja hoidon jaosta

Suomessa on useissa työehtosopimuksissa sovittu palkallisista 3–4 kuukauden äitiysvapaista, mutta isyysvapaista sopimuksia on tehty hyvin harvoin. Mitä paremmin päivärahat korvaavat ansiomenetyksen, sitä vähemmän työnantajat kustantavat palkoista ja niistä perittävistä sosiaalivakuutusmaksuista. Työnantaja saa valtiolta korvausta vanhempainvapaan ajalta karttuvasta vuosilomapalkasta. Hoitovapaan ajalta työnantajille ei synny välittömiä kustannuksia, koska aika ei kartuta työsuhde-etuja. Koska työmarkkinat ovat jakautuneet jyrkästi sukupuolen mukaan, jakautuvat myös työnantajien intressien suhteen, miten vanhempainvapaita tulisi jakaa (PEVA II 2001).

Hyvinvointivaltiolla ei ole sama, missä vanhempainvapaan ja kunnallisen päi-

vähoidon raja kulkee: mitä lyhyempi vanhempainvapaata, sitä enemmän kunnilla on taloudellista vastuuta lasten hoidosta, ja päinvastoin. Perhevapailla maksettavat tulonsiirrot pienentävät verotuloja palkkoihin verrattuna. Valtio menettää enemmän kuin kunnat, koska pienimmistä tuloista ei peritä valtionvero. Kunnat taas saavat ansiotulovähennyksen johdosta enemmän verotuloja tulonsiirroista kuin samansuuruisista palkoista. Pätkätöillä päivähoidossa kunnat siirtävät vastuuta henkilökunnan toimeentulosta välillä valtiolle ja työttömyyskassoille.

Vanhempainvakuutuksen etuudet ovat universaaleja, sillä ne määräytyvät yhdenmukaisin periaattein. Lainsäädäntö takaa myös yhtäläiset mahdollisuudet tehdä valintoja kuntien vastuulla olevista hoitomuodoista. Päivähoitopalvelujen laatu ja tukien taso vaihtelevat kunnittain. Vuoden 2002

Pienten lasten hoidon järjestämisessä valtiolla ja kunnilla on ristiriitaiset intressit.

tammikuussa 64 kuntaa maksoi kotihoidon ja/tai yksityisen hoidon tuen kuntalisää Kelan kautta. Muuten kuin Kelan kautta 29 kuntaa maksoi lisää kotihoidon tukeen ja 33 kuntaa yksityisen hoidon tukeen (Rojo 2002). Näillä kunnilla oli erityisiä ehtoja lisäsaamiseksi. Esimerkiksi joissakin kunnissa lisiä maksetaan vain niille (äideille), joilla on työsuhde tai jotka opiskelevat (Helsingin Sanomat 2002).

Kuntalisät olivat harvinaisia, kun naisten työllisyysaste oli matalimmillaan 1990-luvun puolivälissä. Lisät yleistyivät, kun naisten työllisyysaste parani. Pienten lasten äitien työllisyys ei kuitenkaan ole 1990-luvun puolivälistä juuri kasvanut (STM 2002, 129). Kuntien taloudellinen asema vaihtelee, eivätkä tasa-arvopoliittiset tavoitteet ohjaa päivähoitojärjestämistä. Kuntalisien tavoitteena on säästää päivähoitoon kustannuksissa eikä kannustaa lisää hoitovapaille. Näin julkiselle välille on syntynyt keskenään ristiriitaiset työllisyystavoitteet. Valtio tavoittelee korkeaa työllisyysastetta naisille ja miehille. Kunnille olisi edullisempaa, jos äidit olisivat kotona eivätkä vaatisi laadukkaita päivähoitopalveluita.

Suomessa on hoidettu vähemmän lapsia kunnallisessa päivähoitossa kuin muissa Pohjoismaissa. Päivähoidossa olevien osuus on yhtä alhainen vain

Norjassa, jossa on suuri päivähoitopaikkojen vaje (Nososco 2002). Suomessa oikeus päivähoitopaikkaan on subjektiivinen, mutta äitien työllisyystilanne on heikompi, ja kotihoidon tukijärjestelmä on ollut voimassa pitkään.

Noin puolet alle kouluikäisistä lapsista hoidetaan kotona. Perhevapailla hoidetaan usein myös etuuteen oikeuttavan lapsen sisaruset. Vuonna 2000 alle yksivuotiaiden lasten perheissä oli runsaat 90 000 alle kouluikäistä lasta. Näistä kunnallisessa päivähoitossa oli vajaat 17 prosenttia. Perheissä, joiden nuorin oli 1–2 -vuotias, asui noin 150 000 alle kou-

luikäistä lasta. Näistäkin vain reilu kolmannes (37 %) käytti kunnallista päivähoitoa. Vasta kun nuorimman lapsen ikä nousee kolmeen, yleistyy kunnallinen päivähoito yli 80 prosenttiin kouluikäisistä lapsista. Vuonna 2000 kunnallisessa päivähoidossa oli vajaa 200 000 lasta. Näistä oli alle yksivuotiaita noin 850 eli 1,5 prosenttia ikäluokasta.¹

Kaikilla ei ole valinnanmahdollisuutta

Ennen 1990-luvun alun lamaa useimmat pienten lasten äidit kuuluivat työvoimaan (Sauli ym. 2000). He pystyivät valitsemaan työn ja perhevapaan välillä. Kahden työssäkäyvän vanhemman lapsiperheet ovat vähentyneet ja yhden työssäkäyvän lisääntyneet. Nykyisin äideiltä puuttuu usein työ johon palata. Tilastokeskuksen vuoden 2000 tulonjakotilaston mukaan vanhempainrahaa saaneista äideistä 37 prosentilla oli ollut vakituinen ja 13 prosentilla tilapäinen työsuhde työssä ollessaan. Kotihoidontukea saavien tilanne oli suunnilleen sama. Äideistä, joiden nuorin lapsi oli 3–6-vuotias, oli vakituksessa työsuhhteessa 63 prosenttia. Sen sijaan isistä pysyvä työsuhde oli 85-90 pro-

sentilla, olipa nuorin alle tai yli 3 vuotta.

Heikkoon työmarkkina-asemaan ja pitkiin vapaisiin liittyvät pienet päivärahat. Tulonjakotilaston mukaan vähimmäispäivärahaa saavien äitien osuus on 1990-luvun puolivälin jälkeen jäänyt pysyvästi 25 prosentin yläpuolelle, kun se vielä vuosikymmenen alkupuolella oli alle 10 prosenttia. Vähimmäispäivärahaa saavista äideistä pysyvä työsuhde oli vuonna 2000 vain parilla prosentilla.

Suuri osa äideistä hoitaa kuitenkin pienimmät lapset kotona riippumatta siitä, mitä vaikutuksia ratkaisulla on omalle sosiaaliturvalle ja työuralle. Osa on tehnyt aitoja valintoja, osalla taas ei ole ollut muuta valinnanmahdollisuutta. Kun äidillä ei ole työtä, ei isäkään voi siirtyä vanhempainvapaalle, sillä hän veisi samalla puolisoitaan tulolähteen.

Jos vanhempainrahakautta jatkettaisiin molemmille eikä vain isille, käyttäisivät sitä myös vähimmäispäivärahaa saavat äidit kotihoidon tuen sijasta. Äideille, joilla on muitakin alle 3-vuotiaita lapsia kuin vastasyntynyt, erotus vanhempainrahan ja kotihoidon tuen välillä korvataan, jos sisarukset hoidetaan kotona. Vaikutus olisi siis tuloneutraali. Sen sijaan ensimmäisestä lapsesta ei makseta erotusta kotihoidon tuen mahdollisesti korkeampaan tasoon verrattuna. Nämäkään äidit eivät häviäisi, jos vanhempainvapaan pidentäminen ei olisi pakollinen, eli jos van-

hempainvapaata olisi pidennetty isäkiintiöllä. Valtiolle vanhempainvapaan pidentäminen isäkiintiöllä on edullisempi kuin vanhempainvapaan pidentäminen molemmille vanhemmille.

Isäkuukausi vanhempainvapaaseen?

Vanhempainvapaan kokonaispituuden jatkaminen isäkiintiöllä ei siis vaikuta huonolta vaihtoehdolta. Mutta mitä taloudellisia seuraamuksia isäkiintiön käyttöön otosta olisi niille perheille, jotka haluavat valita? Kuinka monet voivat valita? Nykyistä, pohjoismaisittain lyhyttä vanhempainvapaata jakaa vain pari prosenttia isistä, vaikka taloudellisesti kahden työssä käyvän perheille ei juuri menetyksiä koituisi (Palvelutyönantajat 2002).

Isäkuukauden toteuttamista analysoitiin tuoreimman käytössä olevan eli vuoden 2000 väestöä ja tulo- ja tulorakennetta edustavassa Tilastokeskuksen tulonjakotilaston aineistossa. Muutokset vanhempainrahakaudessa ja verotuksessa laskettiin saman vuoden lainsäädäntöä edustavalla sosiaali- ja terveysministeriön SOMA-mallilla. Lähtötilanne oli seuraava: äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa sai vuoden aikana noin 100 000 äitiä ja 43 000 isää. Laskelmista suljettiin pois ne perheet, joissa vastasyntynyt oli vuoden loppuun mennessä alle viiden kuukauden ikäinen.

¹ Tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen tulonjakotilastosta ja Riitta Sängiltä sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Taulukko 1. Puolisoiden tulojen muutokset, jos isä voi käyttää kuukauden vanhempainvapaan ja äiti mennä työhön vuonna 2000, mmk.

Mmk	Yhteensä	Äidit	Isät	Puolisot yht. / Julkinen yht.	Tulot ja menot Valtio	Kunnat
Kaikki veronal. tulot	7 989	249,3	-164,1	85,3	85,3	85,3
Palkkatulot	5 539	306,4	-389,9	-83,6		
Vanhempainraha	1 013		225,8	225,8	-225,8	
Kotihoidon tuki	409	-57,0		-57,0		57,0
Valtionvero	704	38,1	-34,9	3,2	3,2	
Kunnallisvero	1 138	37,9	-25,7	12,3		12,3
Muut maksut	408	20,2	-23,9	-3,8	-3,8	
Nettotulot/Kustannukset verojen jälkeen	5 540	150,6	-77,9	72,7	-226,4	69,3

Anita Haatajan mielestä vanhempainvapaan pidentäminen kasvattamalla isäkiintiötä olisi hyvä strategia monesta näkökulmasta.

Isäkuukausi oletettiin vain niille pareille, joiden äitiä voitiin ”työllistää” pysyvän tai vapaan jälkeen alkavan työsuhteen perusteella.

Ensimmäiseksi tulokseksi saatiin, että maksimissaan noin 30 000 paria olisi voinut hyödyntää isäkuukauden. Pääosalle parien äideistä oletettiin työkuukausi, joka lyhensi saman verran hoitovapaata. Pienessä osassa perheistä äiti oli siirtynyt jo työhön. Näissä perheissä isäkuukausi olisi pienentänyt päivähoitomaksuja yhteensä noin 9 miljoonalla markalla. Maksujen alenemaa ei otettu huomioon perheen nettotuloissa.

Isäkuukausi olisi lisännyt useimpien puolisoitten yhteenlaskettuja nettotuloja. Lopputulos johtuu siitä, että vaikka isän tulot pienenevät, korvaa äidin siirtyminen kotihoidontuella palkalle useimmiten nämä menetykset. Hyötyjiksi luokiteltiin ne, joiden nettotulot lisääntyivät yli 600 mk, ja häviäjiksi ne, joiden tulot pienenevät yli 600 mk vuodessa. Jos muutos oli pienempi, luokiteltiin lopputulos neutraaliksi. Näin isäkuukaudesta olisi hyötynyt 86 prosenttia, 5 prosenttia olisi menettänyt, ja muille lopputulos olisi ollut neutraali.

Isäkuukausi olisi lisännyt perheiden nettotuloja noin 73 miljoonalla markalla. Isien nettotulot olisivat pienentyneet

78 miljoonalla markalla ja äitien kasvaneet 150 miljoonalla markalla. Valtion nettomenot olisivat kasvaneet noin 226 ja kuntien nettomenot olisivat vähentyneet noin 69 miljoonaa markkaa.

Tietoisuus siitä, että ansiosidonnainen tulolähde on turvattu perheelle vaikkapa vuodeksi, jos vanhemmat jatkavat lastenhoidon, saattaisi muuttaa äidin ja isän suunnitelmia siitä, miten vuorotella työlle ja perheelle annettavaa aikaa. Vapaiden pidentäminen ja vuorottelu parantaisi kummankin veronmaksukykyä, ja verotuloja palautuisi enemmän valtiolle sekä kunnille. Hoivan jakamista edistävä ja universaalia kohtelua tukevat tavoitteet toteutuisivat paremmin, kun valtion vastuu lastenhoidon kustannuksista kasvaisi. Kunnille tästä koituisi säästöjä ja verotulojen kasvua, ja nämä hyödyt voitaisiin kohdentaa päivähoiton kehittämiseen.

Eduskunta ja hallitus ovat merkittävien haasteiden edessä, jos tavoitteena on parantaa lapsiperheiden taloudellista asemaa sekä edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Edellä on keskusteltu yhtäältä äitien heikosta työmarkkina-asemasta ja toisaalta isien vähäisestä osallistumisesta lastenhoitoon. Äidit ja osittain sen seu-

rauksena lapsiperheet ovat jakautuneet kahteen ryhmään. Toisissa perheissä äideillä ja isillä on valinnan mahdollisuuksia, koska ovet työelämään ovat auki. Toisissa perheissä valinnanmahdollisuudet ovat vähäiset, ja kotona olevan tulot muodostuvat usein vähimmäispäivärahasta tai kotihoidon tuesta. Ryhmien intressit perhevapaiden ja etuuksien suhteen voivat olla vastakkaiset.

Suunniteltaessa vaihtoehtoja tulisi kahtiajakautumista pyrkiä lieventämään. Vanhempainvapaan jatkaminen isäkiintiötä kasvattamalla on tähän yksi vaihtoehto. Se hyödyttäisi useimpia kahden työssäkäyvän vanhemman lapsiperheitä ja olisi taloudellisilta vaikutuksiltaan neutraali muille lapsiperheille. Lapsiperheiden köyhyyttä voitaisiin poistaa arvioimalla uudelleen pienituloisille perheille suunnattujen etuuksien tasoa – ja tukemalla erityisesti äitien työllisyyttä ja työllistymistä.

KIRJALLISUUS

Borchors A. & Siim B. (2002), The women-friendly welfare states revised, NORA 10 (2), 90–98.

Esping-Andersen G. (1999), Social Foundations of Postindustrial Economies, Oxford: Oxford University Press.

Helsingin Sanomat (9.11.2002), Rajoitetut kuntalisät suuttavat lapsiperheitä.

Leira A. (2002), Updating the “gender contract”? Childcare reforms in the Nordic countries in the 1990s, NORA 10 (2), 81–89.

Nososco (2002), Social Protection in the Nordic Countries. No 18. Nordic Social Statistical Committee.

Palvelutyönantajat (2002): Työhyvinvointi, <http://www.palvelutyönantajat.fi>.

PEVA II (2001), Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista selvittäneen työryhmän (PEVA II) muistio, Sosiaali- ja terveysministeriön Työryhmämuistioita 28.

Rojo M (2002), Tilastokooste kotihoidontuen kuntalisistä 6.8.2002, Kelan AT-osasto.

Sauli H. & Savola L. & Haataja A. (2000), Käyvätkö äidit töissä vai eivät? Hyvinvointikatsaus 1/2000, 63–66.

STM (2002), Sosiaaliturvan suunta 2002, Sosiaali- ja terveysministeriön Julkaisuja 2.